

Den Haag, 15 december 2022

Gemeente Den Haag
t.a.v. Beleidsafdeling Stadsbeheer/ Milieu en gebiedsgericht werken

Per mail: m.e.r@denhaag.nl
met een cc naar: omgevingsvisie@denhaag.nl

Betreft: Zienswijze Bomenstichting Den Haag over de NRD Omgevingsvisie Den Haag

Geacht college, geachte medewerkers van de Beleidsafdeling Stadsbeheer,

Inleidende beschouwing

In 1971 verscheen het Rapport van de Club van Rome met de titel: "Grenzen aan de groei". Dat vond de wereld nogal ongemakkelijk en het rapport verdween in de bureaula. En de wereld groeide door. Daarom zitten we nu met de brokken: er rolt een klimaatramp over ons heen en een biodiversiteitsramp. In verband met de stikstofcrisis sprak de heer Remkes de beroemde woorden uit: "*niet alles kan overal*" en vervolgens: "*Wat kan wel?*"

Wat doet Den Haag? Den Haag schrijft een Ambitiedocument waarin je deze gedachte en woorden niet terugvindt.

Er staat wel twee goede vragen in het Ambitiedocument, namelijk: hoe houden we Den Haag leefbaar? Hoe geven we essentiële functies voor een leefbare stad, zoals groen, water en hoogwaardige voorzieningen, een plek in de stad? (p4).

Het Ambitiedocument schiet wat ons betreft te kort.

Er staan 8 sectorale hoofdpogaven in, in prioritaire volgorde. Klimaatbestendigheid komt op de 6^e en natuur en biodiversiteit komen op de 8^e plaats, de laatste plaats. Bouwen, economie en mobiliteit staan bovenaan. Dat is al jaren zo: met als gevolg de rampen, waarvoor we ons nu gesteld zien. Dat moet dus anders zou je zeggen.

Helaas is dat niet het geval. Uit de 8 sectorale hoofdpogaven zijn 6 ambities geformuleerd: de inspirerende stippen op de horizon. Daarvan zijn de versterking van natuur en klimaatbestendige stad geen zelfstandige ambitie, maar ondergebracht bij de 3^e en de 6^e ambitie: opnieuw een lagere prioriteit dan woningbouw en economie.

Dat lijkt ons volstrekt onvoldoende om de rampen waar we ons voor gesteld zien te tackelen. Den Haag kan dit toch niet op het Rijk of andere organisaties afwentelen? Den Haag moet er zelf ook de hoogste inspanning voor leveren.

De VN roept de wereld op om te investeren in de natuurlijke rijkdommen omdat deze in verval zijn. De natuur heeft de prijs betaald voor de groei van rijkdom en welvaart in Europa. Er is sprake van een "*chronische onderwaardering van natuurlijke systemen*". De natuurschade wordt steeds sneller voelbaarder voor bedrijven, financiële instellingen en economieën overal ter wereld; zo waarschuwt de VN. De VN pleit ervoor om mét de natuur te leven en niet ten koste van de natuur. De natuur en de biodiversiteit zijn immers de basis van onze levens.

Bomenstichting Den Haag

Het Stadsgesprek van 30 november jl leverde een interessant beeld op. Op de vraag aan deelnemers wat hen het meeste aansprak, was het antwoord: 'groen' en de 'menselijke maat' en 'veilig naar school lopen'. Zie de resultaten hieronder.

De hoofdpogave waar de gemeente in het Ambitiedocument op aanstuurt (woningbouw van 50.000 – meer dan 80.000 nieuwe woningen) is hier niet terug te vinden.

LOKALE STAD/MENS & STAD

Wat spreekt aan?

De NDR neemt de Agenda Ruimte voor de Stad (2016) al basis (vertrekpunt) voor de Omgevingsvisie. De Bomenstichting Den Haag vindt - gezien wat we hierboven hebben geschreven - de Agenda Ruimte voor de Stad sterk achterhaald en niet meer toepasbaar. Immers juist als gevolg van deze Agenda is de natuur, de biodiversiteit en de leefbaarheid voor bewoners er op achteruit is gegaan.

De biodiversiteit is de laatste 10-tallen jaren achteruitgegaan als gevolg van habitatvernietiging, klimaatverandering, vervuiling, verstoring, vermesting en verzuring. Maatregelen dienen erop gericht te zijn deze oorzaken weg te nemen.

Dat is op het schaalniveau van onze stad mogelijk en noodzakelijk.

Stel de juiste prioriteiten

De Bomenstichting Den Haag zou graag zien dat het college de ernst en de urgentie van het almaar snellere verlies van biodiversiteit en de steeds dreigender klimaatramp inziert en onderschrijft. De Bomenstichting Den Haag vindt ook dat het college het herstel van biodiversiteit en maatregelen om klimaatverandering aan te pakken de hoogste prioriteit dient te geven.

Kortom, klimaat en biodiversiteit zouden de inspirerende stippen op de horizon moeten zijn.

Andere plannen en projecten dienen getoetst te worden op deze beide doelstellingen voor 2050. Mochten andere plannen en projecten ten koste gaan van klimaatbestendige toekomst en het herstel van de biodiversiteit dan dienen de plannen en projecten aangepast te worden.

Bomen zijn ecosystemen op zich; ze bieden nestgelegenheid en geven voedsel aan andere soorten: vogels, vleermuizen, insecten, mossen, korstmossen enz. Zie bieden schaduw (voorkomen hittestress), drinken honderden liters water (voorkomen wateroverlast). Bomen zijn inspiratiebron voor schilders, dichters; ze verleiden tot wandelen en fietsen. Dit zijn maar een paar van de ecosysteemdiensten van bomen. Bomen maken de stad leefbaar.

Bomen hebben, net als andere flora en fauna, recht op leven!

Hanteer een lange termijn visie

- De omgevingsvisie is een langetermijnvisie waarin de gemeente aangeeft wat de kwaliteiten zijn van de fysieke leefomgeving en op welke wijze deze kwaliteiten ontwikkeld of beschermd moeten worden. Met een lange termijn visie (minimaal 50 jaar met een doorkijkje naar 100 jaar) wordt het grote belang van groen en bomen voor de burgers van Den Haag duurzaam verankerd.
- Naast instandhouding moet ook het areaal groen en bomen significant groter worden.
- Hanteer ook een lange termijnvisie bij het beheer van bomen en groen.

Herstel de biodiversiteit

- de biodiversiteit in parken en bossen van Den Haag wordt vergroot door de groengebieden te vergroten en door vervuiling, versnippering, verstoring, vermesting en verzuring te stoppen.
- De gemeente gaat zich strikt en aantoonbaar houden aan de verplichte en duurzame instandhouding van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. Er wordt niet meer aan de randen geknaagd en er worden geen verharding meer aangebracht (zoals in de Koekamp).
- Versnippering wordt teruggedraaid door groene gebieden met elkaar te verbinden (zoals Scheveningse Bosjes door het overkluizen van het Telderstracé; het Haagse Bos door het overkluizen van de Utrechtse baan en versmallen van de Laan van NOI; versmallen van de Benoordenhoutseweg; verbinden van het Westduinpark met de Bosjes van Poot door overkluizen van de Nieboerweg); verbinden van de Bosjes van Pex met Wapendal (dat wel afgesloten dient te blijven voor mensen).
- De Ecologische Verbindingszones worden verbreed zodat ze robuust zijn en goed functioneren om de verstoring van vogels en andere soorten te verminderen.
- Het Landschapspark Hollandse Duinen heeft geen officiële status gekregen vanwege de sterke invloed van de stedelijke omgeving. De nadruk op beleving zou dan ook omgezet moeten worden in de nadruk op herstel van de kwaliteit van de natuur, waarbij versnippering, verstoring en vervuiling teruggedraaid wordt.
- Sta geen WarmtelinQ toe vanwege de aantasting van het ecosysteem in de bodem, van bomen en groenstructuren. De WarmtelinQ transporteert heet water (restwarmte) van o.a. fossiele industrie, is dan ook niet te zien als duurzame warmte en past ook niet in het Haagse Klimaatakkoord.
- Nutteloze verharding dient verwijderd te worden, zoals de asfalt fietspaden in de Koekamp. Leg geen onnodige verharding aan in Landschapspark Madestein.
- Honden worden langdurig geweerd uit de Bosjes van Poot (natura2000-gebied), omdat poep en plas gedurende 10-tallen jaren de bodem, grondwater en de vegetatie hebben vermest en verzuurd. Wij pleiten al jaren voor alternatieve uitrenggebieden.
- Bij het herstel van de biodiversiteit dient die van de **bodem** nadrukkelijk meegenomen te worden. Breng het bodemleven in kaart en herstel de bodem te beginnen in de Natura2000-gebieden en SGH.

- Bij alle plannen en projecten wordt een natuurkansenscan gemaakt. Dit is belangrijk omdat de hiermee de 'gewone' soorten (inclusief die uit de bodem) in kaart worden gebracht. Tot nu toe keek men alleen naar beschermde soorten. Maar voor de biodiversiteit spelen 'gewone' soorten een minstens zo belangrijke rol. De effecten van de plannen en projecten kunnen zo beter ingeschat worden.

Bomen

- Extra aanplant van 20.000 bomen (ter compensatie van de bomen, die gedurende een reeks van jaren niet zijn herplant);
- Geef bomen de kans om oud te worden. De gemiddelde leeftijd van bomen is nu 40 jaar dat moet 100 jaar worden;
- Het kroonvolume is in 2050 30% meer dan nu (de huidige ambitie van 5% valt binnen de variaties van goede en slechte jaren);
- Bomen krijgen boomspiegels die 1,5 meter ruimer zijn dan de kroonprojectie om wortels meer ruimte te geven en goed te laten functioneren;
- Laat bladeren binnen de kroonprojectie liggen;
- Boomspiegels worden met elkaar verbonden;
- Standplaatsen van bomen worden verbeterd. Bomen krijgen regelmatig voedingsstoffen toegediend om de gemiddelde leeftijd van 100 jaar te bereiken.
- Snoei een boom niet hoger op dan strikt noodzakelijk;
- Zorg ervoor dat de inheemse bomen (die thuishoren in het verspreidingsgebied) en autochtone bomen (die zich hier uit zichzelf gevestigd hebben) tot wasdom kunnen komen;
- Pas bij Esdoorns een uitsterfbeleid toe, verwijder wel tijdig de jonge/kleine zaailingen;
- Oevers worden in standgehouden door wortels van wilgen en elzen. Niet door (hard)houten oevers omdat deze een onneembare barrière zijn voor soorten die in/op de oevers leven.
- Reserveer structureel voldoende budget voor beheer en onderhoud omdat er al jaren een tekort is.

Kapvergunningen – APV – BAF

- De regel in het coalitieakkoord wordt streng nageleefd: *Er gaat geen boom om tenzij het aantoonbaar niet anders kan.*
- De regels van de APV worden aangescherpt om te voldoen aan het coalitieakkoord.
- Aanvragen voor een kapvergunning dienen getoetst te worden aan meer criteria in de APV dan nu het geval is. De criteria dienen helder omschreven en toetsbaar te zijn; evenals de grenzen van wat toelaatbaar is en wat niet. Het belangenafwegingsformulier (BAF) dient geconcretiseerd en aangescherpt te worden ten faveure van bomen. Het algemene belang gaat zwaarder wegen dan het particuliere belang;
- Ook voor bomen in de achtertuin dient een kapvergunning aangevraagd te worden. Buren dienen nadrukkelijk geïnformeerd te worden.
- Herplantplicht kan ook gerealiseerd worden in kleine tuinen (< 100 m²) met struiken en kleine boompjes. Hanteer bij herplanten niet alleen de aantallen, maar ook het kroonvolume.
- Alle bomen in de openbare ruimte en gebieden waar projectontwikkelaars plannen maken dienen voorzien te worden van een lint en een gele stip meteen nadat een kapvergunning is verleend. Nu gebeurt dat alleen bij dode en slechte bomen en populieren.
- Voer bij alle bouw-, wegaanleg- en herinrichtingsprojecten eerst een BEA (Boom Effect Analyse) uit met als uitgangspunt: behoud van bestaande bomen. Wees creatief met het bedenken van alternatieven

mogelijkheden en toets ze met de BEA. De BEA dient vanaf de eerste planvorming opgesteld te worden en niet - zoals nu gebeurt - met het VO als uitgangspunt

Openbare ruimte – recht op groen

- Maak de stad leefbaar en stel de norm van 75 m² groen per woning vast. Laat de bestaande referentienormen vallen.

De toenmalige Raad voor het Landelijk gebied schreef het beleidsadvies: *Recht op groen*, (2005): *Beleidsmatig is een richtgetal in de Nota Ruimte van 75 m² groen aangegeven per woning. In 13 van de 30 bestudeerde steden, vooral in het westen van het land, is sprake van een groentekort in de bebouwde kom ten opzichte van het richtgetal. Dit tekort loopt op tot 25 m² per woning. Er is alle aanleiding om te veronderstellen dat de huidige oppervlakte groen per woning niet behouden zal kunnen worden. In de steden groeit de oppervlakte bebouwing sneller dan de oppervlakte recreatief groen. De betekenis en het maatschappelijk rendement van groen in de openbare ruimte wordt nog niet voldoende erkend.*

De Raad voor het Landelijk Gebied schreef in haar beleidsadvies op pagina 8 de volgende aanbeveling: *Gemeenten integreren de sociale en economische betekenis van groene kwaliteit expliciet in gemeentelijke raads- en collegeprogramma's over sociaal-economische ontwikkeling. Op dwingend verzoek van het Rijk formuleren de gemeenten zelf op expliciete wijze welke kwaliteit wordt nagestreefd, daarmee zelf verdere invulling gevend aan het 'richtgetal' in de Nota Ruimte van 75 m² groen per woning. Het Rijk ziet er daarbij op toe dat de daarbij gevolgde werkwijze garant staat voor een weloverwogen uitkomst.*

- Streef naar een vermindering van het huidige verhard oppervlak van 20-25% naar 15 %. Streef naar behoud van kleine stukjes groen, braakliggende terreinen, niet meer gebruikte sportvelden.
- Stel eisen aan projectontwikkelaars en voorkom dat zij bouwprojecten kunnen uitvoeren die ten koste gaan van het woongenot (lees: groenvoorziening) van bewoners in de directe omgeving. Bevorder dat voor elk nieuw te bouwen (bedrijfs)pand minimaal dezelfde oppervlakte wordt gecompenseerd met aanplant van bomen, struiken en ander groen (bv groene daken).
- De gemeente gaat bestaande infrastructuur vergroenen door bijvoorbeeld van een vierbaansweg een tweebaansweg met twee groenstroken te maken. Dit gebeurt zodanig dat de groene stroken aansluiten op bestaande groengebieden.
- Bij herstel van kademuren blijven bomen behouden door het toepassen van technische mogelijkheden (zie Prinsessewal). Er wordt altijd getoetst op de technische mogelijkheden die er zijn voor kadeherstel.
- De gemeente gaat brede trottoirs en pleinen vergroenen (tegels eruit).
- De gemeente gaat geveltuintjes promoten en faciliteren om de stad levendig te maken en aantrekkelijk voor insecten.
- Bij gebruik van deelauto's worden parkeerplaatsen opgeheven en vergroend.
- De parkeerplaatsen langs de Mient t.h.v. de begraafplaats worden ontdaan van stenen en bij de groenstrook getrokken.
- Oud riool blijft liggen om bomen te behouden. De rioolaansluitingen aan huizen kan veel creatiever dan nu plaats vindt om bomen te laten staan.
- Ook daken van bedrijfspanden en woningen lenen zich prima voor vergroening.
- Ontwerp parkeergarages zo dat bomen (ook bomen van de 1^e grootte) er oud kunnen worden.

Onstenen

- In samenwerking met Operatie Steenbreek (Duurzaam Den Haag) worden voor- en achtertuinen, die geheel of grotendeels zijn betegeld, vergroend. Het algemeen belang overstijgt het particuliere belang. Verleidt bewoners met gratis bomen, struiken en kruiden. Geef voorlichting.
- Tegeltax wordt ingezet als het echt nodig is

Cultuurhistorische waarden

- Versterk de cultuurhistorische waarden van onze stad met bomen. Werk daartoe Actiepunt 27 uit de nota Stadsbomen uit wat betreft de cultuurhistorische groene waardenkaart. Borg deze gegevens in Open DATA. Geef deze cultuurhistorische waarden een erkende beschermingsstatus, net als de monumentale bomen. Geef oude boskernen zoals Bosjes van Poot en het Uilenbos een beschermde status naar voorbeeld van de provincie Utrecht.
Voor meer beleving: voorzie alle straatbomen van een QR-code met verbinding naar de Haagse Bomenapp. Zodat je meteen de soort en de ouderdom weet. Doe het ook bij monumentale bomen, in de groengebieden.
- De Cultuurhistorische waarden van bomen en groen worden beschermd via de Monumentenverordening, zoals bedoeld was in de Nota Groen Kleurt de Stad.

Stel grenzen aan bebouwing c.q. verharding

- De ruimte, die groen nodig heeft, beperkt de mogelijkheid om te bouwen c.q. te verharderen (wegen, huizen, kantoren e.d.): werk samen met (rand)gemeenten voor strikt noodzakelijke uitbreiding en zet met name in op behoud en herstel van biodiversiteit.

Personele consequenties

- Deskundig personeel is nodig om de maatregelen te nemen c.q. te beoordelen om de biodiversiteit te herstellen en de stad klimaatbestendig te maken. We stellen voor om extra biologen en boomdeskundigen aan te stellen.
- In de ACOR en de Welstandcommissie hebben ook biologen en boomdeskundigen zitting. De volledige verslagen zijn openbaar.

Hoogachtend,
Bomenstichting Den Haag

Clara Visser – voorzitter